

Sait Çetinoğlu: 1915, Türkiye toplumu hakikatte yüzleşmeli

Posted on 10/02/2015

Ermeni toplumunun en açık sözlü evladı Sevan Nişanyan'ın rejimi ve dini eleştirmesinden dolayı hedef alınıp, imar yasasına yaptığı naif muhalefetin neredeyse müebbet hapis cezası yakın bir ceza ile cezalandırılarak, dört cezaevi dolaştırılıp yüksek güvenlikli bir cezaevinde bir yıldan beri tutulduğu bir ortam ve iklimde adaletten söz etmenin bir ironi olduğunun farkında olarak, 1915 Ermeni soykırım süreci ve telafi edici adaleti tartışmaya çalıştığının

bilinmesinin altını özellikle çizmek isterim.

Uluslararası prestij sahibi ceza hukukçusu William A. Schabas, Soykırım suçunun ayrıntılı tartışmasını yaparken, İnsanlığa karşı suçlar kavramına ara sıra yapılan göndermelerin bir kaç yüz yıl öncesi kadar geriye gidebilirse de, bu terimin, çağdaş bağlamında, ilk kez 1915'de Soykırım sürecinde kullanıldığını ifade eder. Shabas, aynı zamanda Ermeni Soykırımına karşı adalet talebini askıda olduğunun altını çizer: "Türkiye'deki Ermeni nüfusa yönelik kısımlar, üç Müttefik gücün, bu eylemlerden sorumlu olanların kişisel olarak sorumlu tutulacağı taahhüdünde bulunduğu bir bildirisinde, insanlığa karşı suç olarak ilan edilmişti. Fakat, savaş sonrası barış görüşmelerinde, bunun, ceza normunun geriye yürümesinin bir şekli olduğu yönünde itirazlar oldu ve 1915 olayları [bu ifade orijinalinde Armenian genocide şeklindedir] için uluslararası düzlemde herhangi bir kovuşturma asla yapılmadı"(1). Sözleri adaletsizliğin süregeldiğini anlatır.

Bir yandaki sessizlik diğer yandaki inkar, Soykırımın günümüze uzanmasının açık ifadesidir. 100 yıldır reel politik'in rehini durumundaki adaletin bir asır sonra da olsa parangasının

çözülerek adaletin yerine getirilmesinin zamanı gelip geçtiğinin anlaşılması gerekir.

Bilindiği gibi adalet istemi doğal bir haktır. Evrenselidir. Ermeni toplumunun adalet istemine evrensel bir pencereden bakmak ve insanlığın birikimlerini dikkate almak, hakkaniyetle davranmaya eşdeğerdir. İnsanlığa karşı işlenen suçların özel kategorisine giren soykırım suçuna da insanlığın birikimleri yani evrensel değerler ışığında yaklaşılması gereklidir. Bu yaklaşım, 1915 Soykırımından bir asır sonra da olsa telafi edici adaletin tecellisi, kurban toplumlara olduğu kadar fail toplumlara da iyi gelecek, kendisiyle barışacağı gibi, bu acılı coğrafyada evrensel değerlerin önünü açabilecek ve kalıcılığının bir vesilesi olabilecektir.

Soykırım bir süreçtir. Bu bakımdan 1915 Soykırım sürecini 1913-22 arasındaki on yıllık bir süreç içinde düşünülmesi gerekir. Bütün altüst oluşlar bu süreç içinde gerçekleşmiştir. 1913 yılında Ege'de prova (2) ile başlamış on yıllık süre içinde sonuçlanmıştır. Sonrasında, Kemalist uygulamalar yeni oluşan tabloda yapılan ufak tefek rötuş olarak tanımlanabilir. Bu, aynı zamanda Ermeni halkı için söylediklerimizin 1915 Soykırım sürecinde tarihsel coğrafyalarından zorla kazınan diğer halklar için de geçerli olduğu anlamını taşır.

Soykırım süreci içinde yapılan uygulamalar ve insanlığa karşı işlenen suçlar herkes tarafından bilinmiyor denirse de, çoğunluk tarafından biliniyordu (3), çoğunluk suça ortaktı. İnsan ne yaptığının farkında olmaz mı? Bir toplum tüm katman ve yönetim kademeleriyle tamamen bilinç kaybına uğrayarak mı dönüşmeyi gerçekleştirdi? Dolayısıyla ortada kolektif bir suçun var olduğu kabul edilmelidir.

Tüm toplum sorumlu

Toplumun her katmanından ve devletin her kademesinden insanlar/kurumlar Soykırım sürecine katıldıkları gibi nemalandıkları da asla unutulmayacak bir gerçekliktir. Bu

yararlanma halen devam etmektedir.

Gerçeğin bu kadar berrak olmasına karşın bunun dile getirilmesi ise tepkilere neden oluyor. 9.12.2014 tarihinde ARMEDİA'DAN Greta Avetisyan ile yaptığım röportajda geçen, "Dedemin yaptıklarından sorumlu değilim! diyenlere Avrupa'da Nazi denilmektedir. Tarihsel Ermeni topraklarını Türk saymak, Kürdistan saymak, Soykırımın sonuçlarına sahip çıkmakla eş anlamlıdır. Tarihi Ermenistan'ın kolonizasyonunu kabul etmek demektir."(4) Sözlerimin Kürdistan bölümüne takıldılar. Hemen racon kesildi ve Kürdistan tartışma dışı kaldığı gibi tartışmalar da noktalandı:

Oysa Fırat'ın öte yanında olanlar; tarihi Ermenistan'ın insansızlaştırılıp kolonizasyonundan başka bir şey değildir. (5)

Gözden kaçırılmaması gereken önemli nokta; Soykırımın kurban toplumlarının (Ermenileri, Pontosların, Elenlerin, Asuri-Süryanilerin) bütün bunların nedeni olmadığıdır. Bu gerçekliğin koşulsuz kabul edilmesi ve bugüne kadar hiçbir şekilde telafi edilmeden bu adaletsizliğin sürdürüldüğünün kavranması gerekir.

Bir başka gerçeklik de gerçekliğin sadece bir yönüyle dile getirilmesi, bir gerçeklik öne çıkarılırken gerçekliğin diğer yüzünün gözden kaçırılmasıdır. Örnek olsun: Cumhurbaşkanlığı köşküne dönüştürülen Kasapyan ailesinin bağ evi gündeme getirilirken, tarihi Ermenistan'dan yani Fırat'ın öte yanındakilerden söz edilmeyerek gözden uzaklaştırılmasının (6) esas (7) olduğu çifte standartan vazgeçilmesi, soruna adalet duygusuyla yaklaşmanın başlangıcı sayılabilir.

Soykırım sürecinde Kurban toplumların canlarına kastedilmiş, malları gasp edilmiş, evlatları köleleştirilmiş, kültürel varlıkları yok edilmiş, ruhları çalınmıştır.

Sorun hukuki olmanın yanında vicdanidir de. Bu aynı zamanda olgulara hakkaniyet

ölçüsünde yaklaşılmasının ve evrensel adalet ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesinin gerekliliğini anlatır.

En hafif ifade ile bu tarihsel haksızlığı gidermek ve telafi edici adaleti isterken nasıl bir giriş yapabiliriz dersek:

Başlangıç olarak, meslek örgütlerinin kendilerini adaletin yanında görmeleri ve devleti de böyle bir davranış yönünde zorlamaları önemlidir: Türk Tabipler Birliği, Gazeteciler Cemiyeti... gibi meslek örgütleri, sendikalar ve odaların katledilen mensuplarını gündeme taşımaları bir samimiyetin ifadesi olabilir. Bu davranış, Soykırım sürecinde mahkemeye götürüyoruz denilerek yolda katledilen, işkenceden geçirildikten sonra idam edilen Ermeni parlamenterler anısına TBMM'nde sembolik bir tören istemek için önemli bir adım olabilir. TBMM sembolik bir tören için zorlanabilir.

Bu gün bu coğrafyada soykırıma uğramış halkların mensuplarının telafi edici adalete ve tazmine dair, bir özür den, İstanbul'daki Halaskargazi Caddesinin adının Hrant Dink Caddesi olarak değiştirilmesi ile, Mondros mütarekesinden sonra zapt edilen 150 bin km kare toprağın iadesini istemeye varan geniş bir yelpazede taleplerin var olduğunu biliyoruz.

Telafiler ve tazminatlar ahlaki bir gereklilik

Doğaldır ki Ermeni diğer halkların soykırımdan kaynaklı kayıplarının telafisi ve tazmini konusunda kararı kurban ve mağdur halklar verecektir. Burada bizim borcumuz kurban halkların taleplerinin kayıtsız şartsız desteklemektir.

Bir birinden oldukça uzak yelpazenin zorluklarını aşmak açısından bu noktada bir uzman/hakem görüşüne başvurarak kolaylaştırıcı rolünden de istifade ederek sadece bir takım önerilerde bulunabiliriz:

Soykırım araştırmacılarından Worcester Üniversitesi'nden Henry Theriault, Ermeni Soykırımı ile ilgili telafi ve tazmine dair bir çalışmasında, Öncelikle, Ermenilerin zararlarının tazmin edilmesinin ahlaken gerekliliğinin altını açıkça çizerek "Hiç kuşkusuz cinayetler, tecavüzler ve diğerk mezalimler veya kültürel, sosyal ve başkaka türlü zarar ve kayıplar için hiçbir şey yapılamaz, ancak birşey, önemli birşey, kesinlikle yapılabilir." Sözleriyle telafideki sıkıntıları ve adaletin yerine getirilebilmesinin zorluğunu işaret ederken, kısmi telafi ve tazmine yönelik somut önerilerini sıralar:

"Ermeni Soykırımına yönelik tazminler şunları içerebilir: Birincisi, el konulan topraklar ve diğerk varlıkların iadesi veya tazminidir. Ayrıca 1. artık mevcut olmayan yok edilmiş tüm mal ve mülkler, 2. asıl maddi zararlar üzerinden hesaplanabilecek faiz, 3. köle emeği, 4. ölmüş ve sağ kalmayı başarmış insanların çektikleri acılar, 5. genelde ve belli aile ve cemaat üyeleri olarak 1.5 milyon insanın kaybı ve 6. kültürel, dinî ve eğitsel kurum ve kuruluşlar da tazmin edilmelidir. İkincisi, Türkiye, Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki yeniden gelişimin yanı sıra Ermeni sosyal, siyasî, ekonomik, vb. yapı, kurumlarından oluşan Soykırım ürünü diasporayı ve kurban grubunun Türk hegemonyası altında olabildiğince canlandırılması çabalarına destek vermek ve karşılığık ödenmemiş Ermeni kayıplarını tazmin etmek üzere fiili adımlar atmalıdır. Bu, yatırım ve ticari faaliyetler yoluyla ekonomik desteğik içermelidir. Üçüncüsü, Türk hükümeti Soykırımın tüm aşamalarını kabul etmeli, Türk halkının bu tarihsel gerçeğik öğrenmesini sağlamalı ve Ermeni Soykırımının küresel anlamda bilinmesi için elinden geleni yapmalıdır. Dördüncüsü, Türk devleti ve toplumu, soykırım ideolojisinin, kurumsal uygulama ve geleneklerin tüm unsurlarının kökünü kazımak ve Ermenilere ve diğerk gruplara karşı duyulan emperyal bir üstünlük kompleksi üzerinde şekillenen hakim Türk ulusal kimliğik öğeleri dahil olmak üzere, Ermenilere dönük önyargılı tavırlara son vermek için —Ermenilerin madden tazmin edilmelerine paralel olarak— bir rehabilitasyon sürecine girmelidir. Bu süreç, sırf kadın oldukları için hedefe konulmuş bulunan Ermeni kadınların maruz kaldıkları ve Ermeni Soykırımının da özünü oluşturan tecavüz ve cinsel kölelik bağlamında (8) kadınlara uygulanan baskı ve şiddete yönelmelidir." (9)

Devletin el koyduğu Ermeni mülklerinin koşulsuz bir şekilde iade edilmesi şart

Ancak, bütün bunlar için tartışma zemininin ve ikliminin oluşturulması öncelikle önemlidir. Her kesimin taleplerini dile getirmede özgür olmaları ve taleplerinin, kısıtlama getirilmeden koşulsuz tartışılmasına izin verilmesi ve tartışma şartlarının sağlanması adil ve sağlıklı bir sonuç için gereklidir.

Burada bir parantez açarak, telafi ve tazminatı konuşmak çok kolay bir şey olmadığı gibi, ödenmesini istemenin de çok kolay bir şey olmadığını söylememiz gerekir: Zira soykırımdan nemalananlar ile soykırım kurbanlarının bir bölümü bir arada yaşamaktadırlar. Kurbanın ödediği vergi ile bu tazminatın ödenmesi sorunlu ve tartışılabilir bir olgudur.

Faturanın, soykırım kurbanı toplumdaki geride kalan bir avuç mensubuna tekrar çıkarılması da son derece kolaydır. Bu reflexin fail toplumda her zaman potansiyel olarak var olduğu unutulmamalıdır. Özgürlük ve güvenlik zemini ve ikliminin oluşturulması hayati öneme sahiptir.

Koşulsuz geri dönüşlerin sağlanması, adaletsiz bir şekilde vatandaşlıktan çıkarılanların vatandaşlık haklarının iadesi ve bunlardan isteyenlere T.C. pasaportu verilmesi, koşulsuz geri dönüşlerin sağlanması, buğulu gözlerle baktıkları vatan topraklarının, sevgili Sevan Nişanyan'dan ödünç aldığımız deyimle "adını unutan ülke" olmaktan çıkarılarak, Ermenice adlarının geri verilmesi, ... gibi uygulamalar devletin hemen yerine getirilebileceği jestlerden bazıları olarak sıralayabiliriz.

Uzman görüşünü rehber alıp hareket edersek; telafi ve tazminde başlangıçta, devlet kurumlarının envanterinde bulunan mülklerin koşulsuz iadesi sorunun çözümü yönündeki samimiyet açısından önemlidir.

Mal kayıplarının miktarı aşağı yukarı devletin kayıtlarında vardır. Tapu kayıtları dijital hale getirilmiş olduğundan bunların tespiti çok basittir. 1913 yılından itibaren tapu yevmiye kayıtlarında bu hareketin/el konmanın görülmesi son derece kolaydır. Bu değerlerin bir kısmı özel kişilerin bir kısmı da devletin envanterinde kayıtlıdır. Devletin envanterinde kayıtlı olanların koşulsuz olarak hak sahiplerine geri verilmesinin önünde yasal bir engel yoktur. Eğer hak sahibi yoksa, kurban toplumların kurumlarına devredilmesinin şartları sağlanabilir (10).

Özel kişilerin elindeki değerlerin iadesinde ise edinimlerden dolayı iadesinde veya tazmininde farklı durumlar söz konusu olacaktır. Zira farklı şekilde el koyma ve edinimler mevcuttur. El koyma mekanizmalarından biri Müslüman ailelerin [yetim bırakılmış/ailesi katledilmiş] Ermeni çocuklarını evlat ve kızlarını Müslümanlaştırarak eş yapılması aynı zamanda bu ailelerin, yetim bırakılmış Ermeni çocukların ailelerinin servetine de el koyma mekanizmasıdır (11). Ölüm yolculuğuna çıkarılmış Ermeni konvoylarından zengin aile çocuklarını, kızları ve kadınlarını özellikle seçilmesinin ve bunlar için kavga edilmesinin sebebi bunların mallarına el koyma mekanizmasının mevcudiyetidir. Bu aynı zamanda kurtarma hikayelerinin de bir yüzünü oluşturur. Kimilerine dolaysız el konulmuş, kimileri de devletten satın alınmıştır, kimileri sahte belgelerle üzerlerine geçirilmiştir (12). Bu bakımdan bunların iadesinin yada tazmininin çeşitlilik göstermesi doğaldır.

Yüzleşme bir etik tavidir. Etik değerlerin oluşması gerekir. Ailesini gasp ettiği kadın ile kuran, ekonomisi gaspa dayandırmış, komşusunu katlederek rüyasında göremeyeceği zenginliğe erişen, eğitimini ve hukukunu bunların gizlenmesine yönelik oluşturan bir yapıda gelişen ahlakın, 1915/Soykırım ahlakının rehabilitasyonu son derece önemlidir. Bu ahlakın bugün var olan tüm sorunlarımızın kaynağı olduğu artık anlaşılmalıdır. Zira var olan böyle bir ahlaki yapıdan herhangi bir konuda hakkaniyet ve adalet beklemek hayaldir. Çürüme kaçınılmaz sonuçtur. Bu gün, bunun sonuçları gözler önündedir. Bu ahlakın ve davranış kalıplarının aşılması gerekir. Telafi bu bakımdan bir terapi işlevi görecektir, toplumu iyileştirecektir.

İnsanların vatanlarının manzaralarına buğulu gözlerle bakmalarına son verilmeli, normale döndürülmelidir. Bunun bir insanlık borcu olduğu unutulmamalıdır. İnkardan vazgeçilerek, telafi edici adaletin herkese ve her kesime iyi geleceği akıldan çıkarılmadan, sessizliğin kırılarak sorunların konuşulması, tartışılması, görüşülmesi ve telafi edici adaletin sağlanmaya çalışılmasının insani bir tavır olduğu gerçeğinin kabul edilmesi çözümün anahtarı olduğu unutulmamalıdır.

Dipnotlar:

1. William A. Schabas, Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş, çev. Gülay Arslan, Cambridge University Press, Aİ Türkiye Şubesi, 2004, s 60.

2. Ocak 1914'te Çeşme kaymakamlığına atanan Hilmi Uran tasfiye ve etnik temizliğin boyutunu ortaya serer. Hatıratında Çeşme ve çevresindeki terör olaylarına özel bir yer ayırır:

ÇEŞME kaymakamlığında işe başladığım günlerde... çok ihtiyatlı bir kaç Rum ailesinin durup dururken adalara gitmeyi isabetli bir hareket bularak Çeşme'den ayrılması bütün Çeşme Rumları arasında şiddetli bir korku yaratmış ve birkaç gün içinde Çeşme ve mülhakatında [köylerinde] başlayan bir Rum muhacereti derhal her tarafa yayılarak artık önüne geçilemez bir hal almıştı... Hattâ bazı Rumlar telâşla az eşya alarak çıktıkları evlerinden, iskelelerde kaldıkları müddetçe, gidip gidip eşya getiriyorlar ve götürebileceklerine kani olduklarını alıp götürüyorlardı... Nitekim bu muhaceret birdenbire devletlerarası bir mesele ehemmiyetini de almış ve henüz muhaceretin arkası alınmamış iken Çeşme'ye İstanbul'dan muhtelit [karma] bir tahkik [inceleme] heyeti gelmişti... Heyet gelmiş, Çeşme'de bir çok Rum evlerini gezmiş, bir çok Rumlarla görüşmüştü... baş tercümanlardan birisi, muhaceret için mutlaka bir sebep bulmak istiyormuş olacak ki, bir aralık bana dönmüş ve sitemli bir bakışla : 'Biz vakıa bir şey bulamadık. Fakat kırkbin kişi de dua ile gitmez' demişti. Evet, öyledir. Kırkbin kişi gerçi dua ile gitmezdi, buna inanmak

lâzımdı... can korkusu, işte böyle koca bir ilçe halkını yerinden oynatabiliyor ve onları zaptedilemez, durdurulamaz hale getiriyordu. Çeşme'nin bir iki hafta içinde tamamen çehresini değiştiren Rum Muhacereti işte böyle başlamış ve böyle bitmişti." Hilmi Uran, Hatıralarım, 1959 s 68-71.

3. İttihatçıların, cinayetlerini belli bir kolektif destekle gerçekleştirmiş oldukları bir gerçektir. İttihat ve Terakki önderlerinden Halil Mentеше, "Bu tehcir işiyle alâkadar olmıyan Türk, Anadolu'da pek azdır", derken bir gerçeği ifade ediyordu. Taner Akçam, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu, İmge 2014, s 527.

4. Ermenicesi:

<http://armedia.am/?action=Exclusive&what=show&id=1247176618&lang=arm&lang=arm>
- Türkçesi: <http://devrimcikaradeniz.com/dedemin-yaptiklarindan-sorumlu-degilim-diyenlere/>

5. "Lemkin için soykırım iki önemli aşamadan oluşuyordu. Kendi sözleriyle, 'Soykırımın iki aşaması vardır: Birisi, ezilen grubun ulusal karakteristiklerinin imha edilmesidir; diğeri; ezen ulusun ulusal karakteristiklerinin zorla dayatılmasıdır. Bu dayatma, ya ezilen grup üzerine, [yaşadığı] topraklar üzerinde kalmasına izin verilerek, ya da [onlar] uzaklaştırıldıktan ve bölge ezen ulusun mensupları tarafından sömürgeleştirildikten sonra sadece topraklar üzerine yapılır." Yani Lemkin için soykırım fiziki imha ötesinde bir şeydi ve saldırıya uğrayan grubun ve topraklarının ulusal-kültürel özelliklerinin yok edilmesini de içeriyordu." Taner Akçam, Ermenilerin Zorla Müslümanlaştırılması, Sessizlik, İnkâr ve Asimilasyon İletişim, 2014 s 81.

6. Bir Kürt yazar, 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri vesilesiyle gasp edilen köşkü tartışmaya açan Çankaya, Taşınması Ağır Yük! Başlıklı yazısında "Kasapyan Ailesi Çankaya tepesindeki köşk dâhil hiçbir mallarını hiç kimseye satmamıştır. Malları gasp edilmiş, el konulmuştur. Hem sadece Çankaya'daki köşk değil, Keçiören'deki bir bağ evi de o yıllarda Ankara Ulus'taki ilk meclis binasını yapan Koç Ailesi tarafından ele geçirilmiştir... O köşkün tarihini,

kimliğini yine o alandaki bir mekânda hayata geçirmenin sözünü, öbür iki adaydan hiç umudum olmasa da “bizimki”nden talep etmek hakkımız ve bekliyorum. Bence bunu yapar gönlümüzün cumhurbaşkanı Selahattin Demirtaş.” Sözleriyle çuvaldızı başkasına batırırken iğne kabilinden de olsa Fırat’ın öte yakasına dair bir şey söylememektedir. Söylediğini de duymadık. <http://www.bianet.org/biamag/diger/157141-cankaya-tasinmasi-agir-yuk>

7. Mustafa Kemal’den beri cumhurbaşkanlarının resmî konutu olan Çankaya Köşkü, başkentin göbeğinde, bir tepenin üzerinde yer alıyor. Cumhuriyet’in bu simgesi, Birinci Dünya Savaşı’ndan önce zengin Ermeni ailesi Kasapyan’lara ait olan gasp edilmiş bir mülk. Büyük ölçüde Ermeni ve diğer gayrimüslim azınlık mallarının müsaderesi üzerine inşa edilmiş bir devlet için ne büyük bir gaf! Bunu bir suç itirafı olarak görmemek zor... Ama bu mutlak bir masuniyet [dokunulmazlık] duygusunun da işareti. Gene de, bu rahatsız edici hikâyenin çevresini saran gayet iyi anlaşılabilir bir sessizlik duvarı var. Laure Marchand-Guillaume Perrier, Türkiye ve Ermeni Hayaleti, İletişim 2014, s 190.

8. 7 Ekim 1915 tarihinde Siverek’ten bir grup Müslüman tarafından Dahiliye nezaretine çekilen telgrafta Soykırımın çok erken günlerinde hükümetin rızası ile ondört, onbeş yaşlarındaki kız dönmelerle (İslama döndürdükleri kızlarla) bazıları dört, bazıları üç ay evvel evliliklerini yaptıkları yani el koydukları ve kızların da şu anda muhtemel hamile oldukları bildirilmektedir. Soykırım ile kadınlara el Telgraf altında uzun bir liste bulunmaktadır. İsimler: Cami’-i Kebir Mahallesinden Ebuzer Buharalı Osman, Haşan Çelebi Mahallesinden Mahmud bin Mehmed, Mahalle-i mezkûreden Mustafa bin Mehmed, Mahalle-i mezkûreden Mehmed bin Eyüb, Hacı Ömer Mahallesinden Bekçi şeyh Zülfikar, Bekir Molla oğlu Bekir, Yervan oğlu Hüseyin, Külabi Mahallesinden Kıranzade Hüseyin, Külabi Mahallesinden Ali bin Mehmed, Karo Salih, Döşengi şeyh Yusuf, Cami’-i kebir Mahallesinden Mahmud bin Si- no oğlu Mehmed, mahalle-i mezkûrdan Eyüb Mako, Calile Mahallesinden Körikozade Mehmed, Külabi Mahallesinden şeyh Mustafa bin Hüseyin, Hacı- ömer Mahallesinden Ali Süleyman, Cami’-i Kebir Mahallesinden Hacı Ömer, Ahmed bin Bekir, Çelebi Mahallesinden Ali bin Musa, Cami’-i Kebir Mahallesinden Mustafa bin Hacı Abidin,

Ahmed bin Beko ve Külabi Bey. Taner Akçam Ermenilerin Zorla Müslümanlaştırılması... s 210-211.

9. Henry Theriault, “21nci Yüzyıl Türkiye’si için Ermeni Soykırım Sorunu: Sorumluluk ve Çözüme Yönelik Tazmin” Öncesi ve Sonrası ile 1915 İnkâr ve Yüzleşme içinde, ed. S. Çetinoğlu, M. Konuk, Ütopya Yayınevi 2012.

10. Hak sahibi bulunmayanların maddi tazminatların bir havuzda toplanarak, kurban toplumun rehabilitasyonu, oryantasyonu , geri dönüşlerin teşviki, eğitim ve kültür kurumlarının yenilenmesi, yayın organlarının, kültürel faaliyetlerin ve yatırımların desteklenmesi ... gibi alanlarda fon olarak kullanılacak mekanizmalar oluşturulabilir.

11. “Müslüman ailelerin Ermeni çocukları evlat edinmelerini teşvik için geliştirdiği özendirici bir mekanizma dikkat çekmektedir. ‘Asimilasyonu teşvik programı’ olarak tanımlayabileceğimiz bu mekanizmanın özü, Ermeni çocukların ve evlenen kızların geldikleri ailelerinin mirasçıları olarak kabul edileceğidir. Böylece, Ermeni çocukları yanlarına alan aileler veya Ermeni kız ile evlenen kişiler, otomatik olarak bu çocukların servetine el koyacaklardır.(abç) 11 Ağustos 1915 tarihinde tüm Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâset [Başkanlıklarına] çekilen bir telgraf bu bakımdan çok önemlidir. Telgraf şöyledir; İhtida eden veyâhûd izdivâc edenlerle [evlenenlere] berây-ı talîm ve terbiye [talim ve terbiye maksadıyla] şâyân-ı i’timâd [güvenilir] zevât nezdine bırakılan çocukların emlâk-i zâtiyyeleri ibkâ [şahsi malları (kendilerine) bırakılır] ve mûrisleri [miras bırakanları] vefat etmiş ise hisse-i irsiyyeleri i’tâ olunur [hisseleri kendilerine verilir].” Taner Akçam, Ermenilerin Zorla Müslümanlaştırılması... s 203.

12. Hukukçu ve eski parlamenter Mehmet Feyyat, kendi bölgesine dair paylaştığı gerçeklik yeterince açıklayıcıdır: “Emval-i mütagayyibe; yani gaib olanların [ölüm yolunda kaybedilenlerin] taşınmaz malları, yani göçe zorlanan Ermenilere ait araziler hazine tarafından parça parça satışa çıkarılmış, tehcir olaylarından sonra. Babam da parası olduğu

için o yıllar, ben bebekken, 1926’larda satın almış şu anki arazimizi hâzineden. Herkes alay edermiş babamla; mahalli feodaller, beyler, şeyh ve seyyitler... ‘Hâzineye ait araziye para veri lirmi, zapt et gitsin,’ diye. Zaman geldi bu araziler zor kullanarak elde edenlerin üzerlerinde kaldı. 1940’lardan sonra da, ‘Babamdan kalmıştır,’ diye, rüşvetle herkes adlarına tescil etti. O yörede hâzineye kalmış ve sahibi belli olmayan gayrimenkullere babamdan başka para verip de satın alan bir başkası yok, varsa da çok nadirdir. Topraklar ya zapt edilmiştir ya da mahkeme kararıyla tescil edilmiştir. İkisi de yanlıştır. Kimsenin babasından kalmamıştır, Ermeni’den kalmadır bu taşınmaz varlıklar (s 20-21)... Van’da Ermenilerden kalma hazine arazileri hep talan edildi mahkeme kararıyla. Daha önce sözünü etmiştim. Herkes babamdan, dedemden kalmadır, diye tapu etti. Kinyas Kartal’ın sülalesi de 1920’lerden sonra göç etmiş, Van’a Rusya’dan. Rusya’daki Kültlerden onlar. Sülalesinin ki, Bürükan Aşireti’dir, bir kısmı da Kars’a göç etmiş. Ve, 1950’lerde Kinyas Kartal da, zilyeti olduğu [el koyduğu, elinde tuttuğu] hazine arazilerini [devletin el koyduğu Ermeni mülkleri] mahkemeye verdi ve dedemden kalmadır, diye tapu etti. Van’da Kinyas Bey Anadolu Kulübü’nde oturuyor, eski bakanlarla. Ferit Melen [Başbakan] ve arkadaşları orada. Bütün malları Kinyas Bey’in üzerine tapu eden hâkim de yanı başında oturuyor...” (s 231) Mehmet Feyyat, Halkın Savcısı, Scala Y. 2012

Kaynak: repairfuture.net